



Dr hab. Monika Tarska, prof. INP PAN
ORCID: 0000-0002-1693-9405
Instytut Nauk Prawnych PAN
m.tarska@inp.pan.pl

Umowy między małżonkami dotyczące praw udziałowych w spółkach kapitałowych

Agreements between spouses on share rights in capital companies

Abstrakt

Zagadnienia statusu prawnego osób pozostających w związku małżeńskim i objętych wspólnością majątkową małżeńską jako uczestników spółek handlowych, zwłaszcza kapitałowych, wywołują w praktyce obrotu prawnego wiele kontrowersji. Zarówno kodeks spółek handlowych jak i przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego regulujące reżimy majątkowe małżeńskie nie zawierają szczególnego unormowania skutków prawnych nabycia (objęcia) praw udziałowych w spółkach przez małżonków, lub przez jednego z nich, a zwłaszcza przynależności tych praw do określonego majątku małżonków – wspólnego bądź osobistego. Wobec tych osób stosowane są mają więc zastosowanie ogólne przepisy k.s.h. o obejmowaniu / nabywaniu praw wspólnika spółki (praw udziałowych). Obowiązuje również ogólna zasada ustawowego małżeńskiego reżimu majątkowego wyrażona w art. 31 § 1 k.r.o. Omawiane w artykule zagadnienie ujawnia szerszy problem, powstający na styku prawa rodzinnego oraz prawa spółek, polegający na ustaleniu relacji prawnej między umowami majątkowymi małżeńskimi a umową spółki (czy szerzej: relacji przepisów prawa spółek handlowych do prawa rodzinnego), a w konsekwencji wpływu i skuteczności postanowień intercyzy – umowy między osobami,

z których jedna ma status osoby trzeciej wobec spółki – na skład osobowy spółki: organizacji prywatnoprawnej, której ustroj współkształtowany jest postanowieniami umowy spółki.

Słowa kluczowe: małżeńskie ustroje majątkowe, wspólność małżeńska, udziały, wspólnicy, spółka kapitałowa, kodeks rodzinny i opiekuńczy, kodeks spółek handlowych, intercyza

Abstract

The issues of the legal status of married persons and co-members of marital property as participants in commercial companies, especially capital companies, cause a lot of controversy in the practice of legal transactions. Both the Commercial Companies Code and the provisions of the Family and Guardianship Code regulating matrimonial property regimes do not contain any specific provisions for the legal effects of the acquisition (taking up) of participation rights in companies by spouses or by one of them, and especially the belonging of these rights to specific property of the spouses – joint or personal. Therefore, the general provisions of the Code of Commercial Companies and Partnerships apply to these persons. on taking or acquiring the rights of a partner of the company (share rights). The general rule of the statutory matrimonial property regime, expressed in Art. 31 § 1 Family and Guardianship Code. The issue discussed in the article reveals a wider problem arising at the interface between family law and company law, consisting in establishing the legal relationship between a marriage contract and the partnership agreement (or more broadly: the relationship between the provisions of commercial companies law and family law), and consequently the impact and effectiveness of – contracts between persons, one of which has the status of a third party to the company – for the personal composition of the company: a private-law organization whose structure is co-shaped by the provisions of the company's articles of association.

Keywords: matrimonial property regimes, spouse's joint property, shares, company's partners, capital company, family and guardianship code, commercial companies code, marriage contract

1. Wprowadzenie

Uwarunkowania kulturowo-historyczne mają duży wpływ na kształt przyjmowanych rozwiązań jurydycznych. Z tego powodu ani w Kodeksie handlowym z 1934 r., ani też w Kodeksie spółek handlowych z 2000 r., nie uregulowano kwestii wspólności majątkowej małżonków w zakresie praw uczestnictwa (tj. praw wspólników, praw udziałowych i akcji) w spółkach handlowych. Zamieszczono tam jedynie regulację dotyczącą dziedziczenia tych praw majątkowych oraz istoty unormowania ewentualnego umownego wyłączenia dziedziczenia praw w spółkach handlowych przez spadkobierców wspólników. W przeważającym zakresie zagadnienia ewentualnej wspólności majątkowej małżonków mogły mieć w praktyce znaczenie jedynie dla małżonek wspólników, a więc – w ówczesnych czasach, w których kobiety miały niewątpliwie znacznie gorszą pozycję społeczną – dla tej „mniej ważnej” części społeczeństwa. Nie jest też przypadkiem, że gdy w końcu podjęto jakąś (zupełnie nieudaną) próbę unormowania wspomnianych zagadnień¹, polegała ona na usiłowaniu, niezgodnym przy tym z art. 64 Konstytucji RP – pozbawieniu współmałżonków wspólników (w praktyce – małżonek wspólników) jakichkolwiek uprawnień wspólniczych (udziałowych) w spółkach z o.o. i spółkach akcyjnych².

2. Problem statusu prawnego wspólników-małżonków w spółce kapitałowej

Zagadnienia statusu prawnego osób pozostających w związku małżeńskim i objętych wspólnością majątkową małżeńską³ jako uczestników spółek han-

¹ Chodzi o przepisy art. 183¹ oraz art. 332¹ k.s.h., dodane na mocy nowelizacji z 12 grudnia 2003 r., Dz.U. 2003 Nr 229, poz. 2276 ze zm.; ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, t.j. Dz.U. 2017, poz. 1577.

² Na ten temat zob. zwłaszcza A. Szajkowski, *Wyłączenie wstąpienia do spółki z o.o. współmałżonka wspólnika (uwagi na tle nowelizacji k.s.h.)*, [w:] J. Barta (red.), *Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Janusza Szwaji. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelktualnej*, Kraków 2004, s. 291; M. Nazar, *Komercjalizacja majątkowych stosunków małżeńskich w spółkach kapitałowych*, [w:] A. Kidyba, R. Skubisz (red.), *Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marii Poźniak-Niedzielskiej*, Kraków 2007, s. 201 i nast.

³ Sygnalizowane tu problemy nie pojawiają się w razie ustanowienia między małżonkami – w drodze umowy lub orzeczenia sądowego – rozdzielnosci majątkowej, a także, gdy wkłady pochodzą z majątku osobistego małżonka, który przystąpił do spółki handlowej. Podobnie jest w sytuacji, gdy wyłącznym przedmiotem wkładu do spółki osobowej ma

dlowych⁴, zwłaszcza kapitałowych (spółki z o.o. i spółki akcyjnej), wywołują w praktyce obrotu prawnego wiele kontrowersji. Kodeks spółek handlowych nie przewiduje we wspomnianym zakresie żadnej szczególnej regulacji mającej *ex lege* zastosowanie w odniesieniu do tego rodzaju współników (współwspólników)⁵. Także przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁶ regulujące reżimy majątkowe małżeńskie nie zawierają szczególnego unormowania skutków prawnych nabycia (objęcia)⁷ praw udziałowych w spółkach przez małżonków, lub przez jednego z nich, a zwłaszcza przynależności tych praw do określonego majątku małżonków – wspólnego bądź osobistego. Wobec tych osób stosowane są mają więc zastosowanie ogólne przepisy k.s.h. o obejmowaniu / nabywaniu praw współnika spółki (praw udziałowych). Obowiązuje również ogólna zasada ustawowego małżeńskiego reżimu majątkowego wyrażona w art. 31 § 1 k.r.o. – unormowanie, iż przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności majątkowej przez oboje małżonków lub przez jednego z nich, wchodzi do ich majątku wspólnego, z wyjątkiem przedmiotów wskazanych *expressis verbis* w art. 33 k.r.o., które należą do ich majątków osobistych.

Nie znaczy to jednak, iż przepis art. 31 § 1 k.r.o., automatycznie przesądza o każdorazowym wejściu do majątku wspólnego małżonków praw współników spółek handlowych (osobowych lub kapitałowych) objętych przez jednego z tych współmałżonków. O kwestiach tych decyduje bowiem również – i to w sposób zasadniczy – podstawowy akt prawny regulujący tworzenie tych prywatno-prawnych organizacji, czyli Kodeks spółek handlowych. Kodeks ten wyraźnie określa, kiedy i na jakich zasadach dochodzi do nabycia praw wspólniczych członków (uczestników) spółek handlowych, w tym spółek kapitałowych. Z całą pewnością praw tych nie można nabyć „automatycznie”.

być praca lub usługi, które małżonek-wspólnik zobowiązuje się świadczyć na rzecz spółki, niezależnie od rodzaju wiążącego małżonków ustroju majątkowego.

⁴ Zob. np. M. Nazar, *Komercjalizacja majątkowych stosunków małżeńskich w spółkach kapitałowych*, [w:] A. Kidyba, R. Skubisz (red.), *Współczesne problemy...*, s. 201 i nast.

⁵ Wprowadzone do spółek kapitałowych wspomnianą nowelizacją z 12 grudnia 2003 r. przepisy art. 183¹ oraz art. 332¹ k.s.h., które miały uporządkować kwestie przynależności udziałów i akcji do poszczególnych majątków małżonków, spowodowały jedynie sporo zamieszania.

⁶ Zob. art. 31–54 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2017, poz. 682.

⁷ W dalszej części opracowania termin nabycie będzie używany na określenie zarówno czynności pierwotnego nabycia udziałów, tj. ich objęcia przy tworzeniu spółki oraz przy podwyższeniu kapitału zakładowego, jak też czynności translatywnego nabycia udziałów na podstawie umowy sprzedaży, zamiany, darowizny etc. od dotychczasowego współnika.

Jest oczywiste, że nie można przyjąć także jakiejś ogólnej reguły, że podmioty prawa cywilnego (a każdemu ze współmałżonków przysługuje pełnoprawny status podmiotu prawa cywilnego) mogą zostać członkami prywatno-prawnej organizacji (a w konsekwencji podlegać też określonym obowiązkom) bez podjęcia przez nie w tym względzie w pełni świadomego aktu woli, a także złożenia w tym zakresie stosownego oświadczenia.

Pomijając na tym etapie rozważań kwestie skutków prawnych nabycia przez jednego z małżonków praw udziałowych w spółce „w zamian za składniki majątku osobistego” (art. 33 pkt 10 k.r.o.) ogólnie można uznać, że prawa związane z uczestnictwem w spółce – nie chodzi tu wszakże o prawa udziałowe *sensu stricto* – nabyte w czasie trwania wspólności majątkowej przez oboje małżonków lub przez jednego z nich należą do ich majątku wspólnego. Bardzo istotne jest jednak podkreślenie, że nie zawsze są to prawa wspólnicze (udziałowe). Wspólnikiem (uczestnikiem) jest bowiem tylko ten współmałżonek, który złożył wymagane przez prawo oświadczenie woli co do uczestnictwa w spółce. Natomiast w pewnych sytuacjach prawa wspólnicze przysługują wspólnie obojemu małżonkom – wtedy mianowicie, gdy wspólnie objęły je jako współwspólnicy (współuczestnicy spółki). W odniesieniu do praw tych osób w spółkach kapitałowych sytuacje te regulują przepisy art. 184 i 333 k.s.h.

Trzeba jednak podkreślić, że mechaniczne stosowanie ogólnej reguły z art. 31 § 1 k.r.o. do wszelkich sytuacji nabycia praw udziałowych w spółce przez jednego z małżonków, a w konsekwencji uznanie, iż prawa te przysługują w pełni i w taki sam sposób obojemu małżonkom, oraz, że każdy z nich samodzielnie własną pozycję prawną uczestnika spółki⁸ nie uwzględnia specyfiki tworzenia organizacji o charakterze korporacyjnym, których członkami są osoby akceptowane jako wspólnicy przez pozostałych uczestników spółki⁹, a także stoi w sprzeczności z podstawowymi zasadami, na jakich oparte jest prawo spółek handlowych, zwłaszcza z zasadami dotyczącymi wymogu istnienia *affectionis societatis* po stronie każdego uczestnika spółki oraz fundamentalnej reguły tworzenia spółek *intuitu personae*¹⁰. Wspólnicy z reguły muszą wyrazić zgodę na obecność w spółce – w charakterze wspólników – innych

⁸ A. Szajkowski, *Deklarowana jedność prawa cywilnego*, [w:] A. Dańko-Roesler, M. Leśniak, M. Skory, B. Sołtys (red.), *Ius est ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Józefowi Frąckowiakowi*, Wrocław 2018, s. 1111 i nast.

⁹ Zob. szerzej A. Szajkowski, *Pojęcie i systematyka prawa spółek*, [w:] A. Szajkowski (red.), *Prawo spółek osobowych*, System Prawa Prywatnego, t. 16, Warszawa 2016, s. 3 i nast.

¹⁰ Wymóg ten dotyczy zwłaszcza spółek osobowych, a także w dużym stopniu spółki z o.o.

określonych osób; podobnie w odniesieniu do spółki akcyjnej zagadnienia te reguluje art. 313 § 1 i 2 k.s.h.¹¹

Ponadto trzeba stwierdzić, że nabycie praw udziałowych w spółce handlowej, wymóg złożenia odpowiedniego oświadczenia woli osoby przez osobę wstępującą do tej organizacji prywatnoprawnej, w której oprócz przysługiwania praw jej członków (uczestników) obciążają także określone obowiązki, w tym zobowiązanie do dodatkowych świadczeń pieniężnych w razie określonych uchybień innych członków tej organizacji (zob. np. art. 186 i 198 § 2 k.s.h.) – ma niewiele podobieństw z sytuacjami nabywania „zwykłych” przedmiotów majątkowych w rodzaju telewizora, biżuterii, samochodu, czy nawet domu lub mieszkania, o jakich to „zwykłych” sytuacjach nabywania przedmiotów majątkowych stanowi przed wszystkim art. 31 § 1 k.r.o.

Trudności w określeniu statusu prawnego małżonków w spółce wynikają również stąd, że w razie nabycia przez współmałżonka (współmałżonków) praw udziałowych w spółce nakładają się na siebie dwa reżimy prawne, z których każdy oparty jest na odmiennej aksjologii, a przez to różnią się one zakresem i sposobem udzielanej uprawnionym podmiotom odpowiedniej ochrony prawnej¹².

KRO ma gwarantować równość praw obojga małżonków do majątku wspólnego wypracowanego w trakcie trwania małżeństwa, a także ma zabezpieczyć funkcjonowanie rodziny od strony majątkowej. Z drugiej zaś, KSH ma zapewnić sprawne i bezpieczne funkcjonowanie spółek handlowych, w tym także spółek kapitałowych, a więc ma gwarantować w szczególności bezpieczeństwo obrotu prawnego, co wyraża się m.in. w jasnym określeniu osoby współnika bądź akcjonariusza, czyli osoby uprawnionej z praw udziałowych w spółce¹³.

W praktyce zatem całkowicie wystarczające będzie przyjęcie wykładni, że – podobnie jak to jest na przykład w odniesieniu do składników majątku wspólnego wymienionych w przepisach art. 31 § 2 k.r.o.¹⁴ – do majątku wspól-

¹¹ Nieco inaczej prawo reguluje te kwestie w spółkach publicznych podlegających odmiennemu reżimowi prawnemu.

¹² Zob. A. Szumański, *Status prawny małżonka w spółce kapitałowej w sytuacji, gdy objęcie albo nabycie praw udziałowych w spółce jest finansowane z majątku wspólnego małżonków*, „Monitor Prawniczy” 2015, dod. do nr. 7, s. 32.

¹³ Zob. tamże.

¹⁴ Według tych przepisów „do majątku wspólnego należą w szczególności: 1) pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków; 2) dochody z majątku wspólnego, jak również z majątku osobistego każdego z małżonków;

nego należą wszelkie dochody uzyskane z praw wspólniczych (udziałowych) objętych przez jednego ze współmałżonków – w sytuacji, gdy prawa te zostały nabyte ze środków majątku wspólnego małżonków.

Również w piśmiennictwie z zakresu prawa rodzinnego podkreśla się, że „przedmiotami majątkowymi w rozumieniu przepisów Działu III k.r.o. nie są z natury rzeczy prawa niemajątkowe, jak również prawa o charakterze mieszanym, tj. zarówno majątkowe, jak i niemajątkowe”¹⁵. Także „członkostwo w spółdzielni jest stosunkiem prawnym o charakterze niemajątkowym”¹⁶, dlatego wynikające z niego uprawnienia nie mogą być rozpatrywane w kategoriach przynależności do majątku wspólnego małżonków¹⁷.

Szeroko aprobowanym w piśmiennictwie i dominującym w orzecznictwie jest pogląd, wyrażony po raz pierwszy w wyroku SN z 20 maja 1999 r., zgodnie z którym

w wypadku nabycia przez małżonka ze środków pochodzących z majątku wspólnego, w drodze czynności prawnej, udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, współnikiem staje się tylko małżonek uczestniczący w tej czynności¹⁸.

W uzasadnieniu tego wyroku SN wskazał, że

zarówno w piśmiennictwie, jak i w judykaturze Sądu Najwyższego zdecydowanie przeważa stanowisko, że gdy czynność prawna dokonana została przez jednego z małżonków w ramach zwykłego zarządu majątkiem wspólnym, albo za zgodą drugiego małżonka – stroną takiej czynności jest tylko ten małżonek, który w niej uczestniczył, a więc ten, który złożył oświadczenie woli kreujące i współkształtujące dany stosunek prawny. [...] jakkolwiek podejmowana czynność dotyczy majątku wspólnego, to jednak – skoro dokonana została przez jednego z małżonków w imieniu własnym – tylko on pozostaje

3) środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków; 4) kwoty składek zewidencjonowanych na subkoncie, o którym mowa w art. 40a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, t.j. Dz.U. 2017, poz. 1778.

¹⁵ J. Pietrzykowski [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 354-355.

¹⁶ Zob. K. Pietrzykowski, *Powstanie i ustanie stosunku członkostwa w spółdzielni*, Warszawa 1990, s. 53 i nast.

¹⁷ J. Pietrzykowski [w:] K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 352-353.

¹⁸ Wyrok SN z 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97, Legalis.

w stosunku prawnym z drugą stroną tej czynności (por. np. uchwałę Sądu Najwyższego z 24 września 1970 r.¹⁹, a zwłaszcza uzasadnienie uchwały pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 28 września 1979 r.²⁰)²¹.

Przenosząc przedstawiony pogląd na stosunki w spółce kapitałowej SN uznał, iż „należy konsekwentnie przyjąć, że jakkolwiek w rozważanej sytuacji nabyty udział wchodzi w skład majątku wspólnego, to jednak współnikiem w spółce staje się tylko małżonek będący uczestnikiem czynności prawnej i nabywcą udziału”²². Argumentując swoje stanowisko, SN stwierdził, iż

jest oczywiste, że stroną umowy spółki (wspólnikiem) staje się z chwilą jej tworzenia tylko osoba uczestnicząca w umowie, choćby pozostawała w związku małżeńskim, a środki na pokrycie udziału pochodziły z majątku dorobkowego²³.

SN podniósł ponadto, że

nie można akceptować – także ze względów czysto pragmatycznych – sytuacji, w której skład osobowy spółki jest niejasny tylko dlatego, że niektórzy ze współników pozostają w związku małżeńskim i angażują do spółki środki finansowe stanowiące w całości lub w części przedmiot majątku wspólnego²⁴.

Pogląd ten został zaaprobowany w wielu późniejszych orzeczeniach SN²⁵. I tak, w wyroku z 21 stycznia 2009 r. SN uznał, że „przeznaczenie środków pochodzących z majątku wspólnego małżonków na zakup akcji spółki akcyjnej oznacza, że wchodzi one w skład tego majątku pomimo tego, że akcjonariuszem jest wyłącznie ich nabywca”²⁶. W uzasadnieniu tego wyroku SN trafnie zauważył, że

¹⁹ Uchwała SN z 24 września 1970 r., III CZP 55/70, OSPiKA 1973, nr 6, poz. 120.

²⁰ Uchwała SN z 28 września 1979 r., III CZP 15/79, OSNCP 1980, nr 4, poz. 63.

²¹ Wyrok SN z 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97.

²² Tamże.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Niezależnie od tego, że w poszczególnych orzeczeniach występowały niekiedy różnice w argumentacji wyrażonego poglądu oraz koncepcji (teorii) mających uzasadnić zajęte stanowisko.

²⁶ Wyrok SN z 21 stycznia 2009 r., II CSK 446/08, Legalis.

skoro czynności prawne zostały dokonane przez jednego z małżonków w imieniu własnym – tylko ten małżonek pozostaje w stosunku prawnym ze spółką. [...] Akcjonariuszami w spółce stają się tylko osoby obejmujące – zgodnie z art. 313 § 1 KSH w związku z art. 313 § 4 KSH – akcje w kapitale zakładowym spółki, albo nabywające akcje od dotychczasowych akcjonariuszy w sposób określony w art. 339 KSH. Tylko te osoby zostają wpisane do księgi akcji akcyjnej i są uważane wobec spółki za akcjonariuszy (art. 343 § 1 KSH)²⁷.

Pogląd ten SN powtórzył w uzasadnieniu wyroku z 5 października 2005 r., trafnie podkreślając, że „gdy czynność prawna została dokonana przez jednego z małżonków, jej stroną jest tylko ten małżonek, który w niej uczestniczył, a więc ten, kto złożył oświadczenie woli kreujące i współkształtujące dany stosunek prawny”²⁸.

Podobnie w postanowieniu z 3 grudnia 2009 r. dotyczącym spółki z o.o. SN stwierdził, że „udziały nabyte przez jednego małżonka ze środków pochodzących z majątku wspólnego wchodzi w skład tego majątku, a współnikiem staje się tylko małżonek będący stroną czynności prowadzącej do nabycia udziałów”²⁹.

W judykaturze można ponadto wskazać orzeczenia, w uzasadnieniu których SN, rozstrzygając inne kwestie związane z uczestnictwem małżonków w spółce, niejako przy okazji zajął stanowisko w sprawie określenia statusu małżonka obejmującego (nabywającego) udziały w spółce, zakładając, iż tylko jemu przysługuje status współnika (akcjonariusza). I tak przykładowo postanowieniu z 18 grudnia 2015 r. SN orzekł, iż

rozporządzanie udziałem w spółce z o.o. należy do uprawnień współnika, nawet gdy środki pochodzące na nabycie tego udziału pochodzą z majątku wspólnego. Natomiast środki uzyskane ze zbycia takich udziałów należy wziąć pod uwagę przy podziale majątku wspólnego³⁰.

Według zatem dominującej obecnie w piśmiennictwie i orzecznictwie koncepcji

²⁷ Tamże.

²⁸ Wyrok SN z 5 października 2005 r., IV CK 99/05, Legalis.

²⁹ Wyrok SN z 3 grudnia 2009 r., II CSK 273/09, Legalis. Podobnie w postanowieniu SN z 16 marca 2018 r., IV CSK 105/17, Legalis.

³⁰ Postanowienie SN z 18 grudnia 2015 r., III CSK 332/15, Legalis. Por. postanowienie SN z 31 stycznia 2013 r., II CSK 349/12, Legalis; postanowienie SN z 12 stycznia 2018 r., II CSK 220/17, Legalis; uchwała SN z 7 lipca 2016 r., III CZP 32/16, Legalis.

prawo udziałowe – postrzegane jako wiązka uprawnień obligacyjnych i organizacyjnych – nabyte samodzielnie przez jednego małżonka wchodzi do majątku wspólnego według zasad ustalania składu mas majątkowych w ustroju wspólności majątkowej (art. 31 i art. 33 KRO), ale członkostwo w spółce i status wspólnika uzyskuje tylko małżonek «który zawarł umowę spółki albo stał się nabywcą udziału (akcji) w drodze czynności *inter vivos* albo *mortis causa*»³¹.

3. Regulacja zawarta w art. 183¹ k.s.h.

Należy dodać, że powyższych twierdzeń nie zmienia dodany nowelizacją z 12 grudnia 2003 r. przepis art. 183¹ k.s.h., który stanowi, iż umowa spółki może ograniczyć lub wyłączyć wstąpienie do spółki współmałżonka wspólnika w przypadku, gdy udział lub udziały są objęte wspólnością majątkową małżeńską (por. analogiczny przepis art. 332¹ k.s.h. w odniesieniu do spółki akcyjnej). Przepis ten jest wewnątrznie sprzeczny i jako niekonstytucyjny nie może wywoływać skutków prawnych. Przepis ten słusznie krytykowany w piśmiennictwie³² przewiduje *de facto* możliwość wyłączenia ze spółki małżonka wspólnika i utratę przez niego praw współwspólnika na mocy postanowienia umowy spółki, a więc na podstawie umowy jego współmałżonka z osobami trzecimi³³. Unormowanie to w oczywisty sposób narusza przewidzianą w Konstytucji RP ochronę prawa własności (praw majątkowych)³⁴ podmiotów prawa cywilnego, a co więcej – na co trafnie zwrócono uwagę w piśmiennictwie³⁵ – zawiera wewnętrzną sprzeczność. Jeśli bowiem udział lub udziały są już

³¹ M. Nazar [w:] T. Smyczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, System Prawa Prywatnego, t. 11, Warszawa 2009, s. 283.

³² Zob. A. Szajkowski, *Wyłączenie wstąpienia...*, s. 291; M. Nazar, *Komercjalizacja...*, s. 201 i nast.; M. Tarska, *Małżeński reżim majątkowy a status prawny małżonka wspólnika osobowej spółki handlowej*, [w:] Z. Kuniewicz, K. Malinowska-Woźniak (red.), *Status prawny małżonków w spółkach cywilnych i handlowych*, Warszawa 2016, s. 169 i nast.; M. Tarska, *Sytuacja prawna małżonków jako współwspólników spółki z o.o.*, [w:] A. Dańko-Roesler, M. Leśniak, M. Skory, B. Sołtys (red.), *Ius est ars...*, s. 1147 i nast.; P. Zdanikowski, *Prawo udziałowe w spółcekapitałowej jako przedmiot majątku wspólnego małżonków*, „Palestra” 2006, nr 9-10, s. 103-107.

³³ W relacjach między współuprawnionymi małżonkami objętymi reżimem wspólności majątkowej małżeńskiej pozostali wspólnicy są osobami trzecimi.

³⁴ Zob. A. Szajkowski, *Wyłączenie wstąpienia...*, s. 291; A. Chłopecki, *Akcje zdematerializowane w małżeńskiej wspólności majątkowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 10, s. 49.

³⁵ Zob. A. Szajkowski, *Wyłączenie wstąpienia...*, s. 289-300.

objęte wspólnością majątkową małżeńską, to ewentualne nowe postanowienie umowy spółki jest w tej kwestii całkowicie bezprzedmiotowe – współmałżonkowi przysługuje już bowiem status współwspólnika, a jego prawa majątkowe są chronione m.in. przez art. 64 Konstytucji RP i nie mogą zostać naruszone przepisem rangi ustawowej³⁶. Brak ponadto aksjologicznego uzasadnienia dla podejmowanych prób wyłączenia prawa udziałowego współmałżonka ze stosunku wspólności, tym bardziej, że nabycie lub objęcie udziałów nastąpiło za składniki majątku wspólnego małżonków. W piśmiennictwie zasadnie postuluje się zatem niezwłoczne uchylenie tego przepisu³⁷. Należy podkreślić, że chodzi tu jedynie o sytuacje, gdy *in casu* mamy do czynienia ze wspólnością praw udziałowych współmałżonków, a nie o ogólne unormowanie zawarte w art. 31 § 1 k.r.o., nieprzesądzające tego, czy prawa udziałowe są objęte wspólnością *sensu stricto*, czy też chodzi tu tylko o sytuacje, gdy wartość majątkowa i dochody z tych praw stanowią składniki majątku wspólnego współmałżonków.

4. Udział w spółce jako przedmiot majątku wspólnego małżonków

Do wyjaśnienia pozostają istota i charakter praw majątkowych, wchodzących do majątku wspólnego małżonków w przypadku, gdy pomimo tego, że środki na pokrycie udziałów w spółce (zapłatę za udziały) pochodzą z majątku wspólnego małżonków, współnikiem spółki zostaje tylko jeden ze współmałżonków (tzn. gdy praw udziałowych w spółce nie objęli wspólnie małżonkowie – jako współwspólnicy). Ściśle rzecz biorąc, chodzi o charakter praw majątkowych przysługujących temu współmałżonkowi, który nie został uczestnikiem spółki (współprawnionym z udziału lub udziałów), tzn. czy od chwili objęcia (nabycia) przez współmałżonka udziałów za środki z majątku wspólnego przysługuje mu

³⁶ Przepis art. 183¹ k.s.h. niejako zezwala stronom umowy spółki na umowną ingerencję w istniejący stan prawno-majątkowy osób pozostających we wspólności ustawowej (udziały są już bowiem objęte wspólnością majątkową małżeńską) poprzez pozbawienie jednego z nich praw udziałowych, nie przewidując przy tym żadnych zasad spłaty wywłaszczonego małżonka. Takie postanowienie umowy spółki jest, rzecz jasna, całkowicie bezprzedmiotowe, gdy współmałżonkowi współnika przysługuje już status współwspólnika. Nie jest tak jednak w każdym przypadku, zob. uwagi zawarte w pkt IV.

³⁷ Zob. M. Tarska, *Odpowiedzialność członków zarządu za naruszenie ładu korporacyjnego w zakresie udziałów współnika objętych wspólnością majątkową małżeńską*, [w:] K. Bilewska (red.), *W poszukiwaniu optymalnego modelu ustroju spółki handlowej – efektywność zarządzania i nadzoru*, Warszawa 2018, s. 20-326.

prawo do przystąpienia do spółki, czy zatem może on żądać przyznania mu statusu współwspólnika (współuczestnika), tj. statusu współuprawnionego z udziału (zob. np. art. 184 k.s.h.) – oczywiście, po wykazaniu (udowodnieniu), że rzeczywiście ma do tego prawo. Jest to, rzecz jasna, odrębna kwestia prawna, ale moim zdaniem należy przyjąć, iż w takiej sytuacji konieczne jest, bądź przedłożenie zarządowi spółki stosownego prawomocnego wyroku stwierdzającego stosowne prawa tego współmałżonka, bądź pisemne oświadczenie współmałżonka, który jest już współnikiem (uczestnikiem) spółki, złożone zarządowi spółki, iż ze względu na to, że środki na objęcie udziałów (zapłata za udziały) pochodzą z majątku wspólnego, prawa do nabycia tych udziałów weszły do majątku wspólnego małżonków. Należy jednoznacznie podkreślić, że są to jednak zawsze i tylko prawa do uzyskania praw wspólniczych (praw udziałowych), a nie same prawa wspólnicze (prawa udziałowe tzn. prawa współników (uczestników) spółki). Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że jeśli współnik-współmałżonek nie wyraża zgody na wejście do spółki w charakterze współwspólnika swojego małżonka, temu ostatniemu przysługuje, rzecz jasna, prawo do stosownych rozliczeń finansowych od współmałżonka-wspólnika, nie ma on jednak roszczenia o ujawnienie go w księdze udziałów lub księdze akcji w charakterze współwspólnika lub współakcjonariusza spółki.

Jak wskazano wyżej, w podobnym kierunku zmierzają reprezentatywne wypowiedzi orzecznictwa SN oraz piśmiennictwa naukowego, chociaż prawidłowemu podejściu do omawianej kwestii nie zawsze towarzyszą precyzyjne jurydycznie wypowiedzi. Tak np. w powołanym wyżej orzeczeniu SN z 20 maja 1999 r. stwierdzono: „jakkolwiek w rozważanej sytuacji nabyty udział wchodzi w skład majątku wspólnego, to jednak współnikiem w spółce staje się tylko małżonek będący uczestnikiem czynności prawnej i nabywcą udziału”³⁸. Podobny sens mają także wypowiedzi przedstawicieli piśmiennictwa³⁹.

³⁸ Orzeczenie SN z 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97. Także w innych licznych orzeczeniach SN wypowiadał się w tym sensie. Zob. zwł.: postanowienie SN z 3 grudnia 2009 r., II CSK 273/09; uchwała SN z 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 54; uchwała SN z 15 września 2004 r., III CZP 46/04, Legalis; postanowienie SN z 16 marca 2018 r., IV CSK 105/17; wyrok SN z 21 stycznia 2009 r., II CSK 446/08; uchwała SN z 7 lipca 2016 r., III CZP 32/16; wyrok SN z 5 października 2005 r., IV CK 99/05; postanowienie SN z 31 stycznia 2013 r., II CSK 349/12; postanowienie SN z 12 stycznia 2018 r., II CSK 220/17; postanowienie SN z 18 grudnia 2015 r., III CSK 332/15.

³⁹ Zob. zwłaszcza: A. Kidyba, *Przepisy dodane jako normy kreujące nowe instytucje k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 3, s. 16; R. Pabis, *Komentarz. Spółka z o.o.*, Warszawa 2000, s. 159; J.P. Naworski, *Nowelizacja przepisów Kodeksu spółek handlowych o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Cz. I.*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 9, s. 401. Prawnicze niejasności powyższych wypowiedzi wynikają z braku rozróżnienia między prawem

5. Warianty uczestnictwa małżonków w spółce kapitałowej

Można wyróżnić cztery podstawowe warianty (konfiguracje)⁴⁰ możliwych sytuacji uczestniczenia w spółce kapitałowej współmałżonków – obojga lub jednego z nich.

Pierwszy, gdy małżonkowie razem przystępują do spółki, nabywając udziały do majątku wspólnego, tzn. występując razem jako strona umowy spółki lub innej czynności prawnej, w wyniku której stają się uprawnionymi z udziału (udziałów)⁴¹. Wówczas oboje małżonkowie, składając oświadczenie woli osobiście (lub gdy jeden z nich działa na podstawie umocowania drugiego⁴²), stają się współwspólnikami, tzn. obojgu (łącznie) przysługuje status wspólnika. W takim też charakterze są wpisywani do księgi udziałów (art. 188 k.s.h.). Ich sytuacja prawna w spółce regulowana jest stosownie do art. 184 § 1 k.s.h., tzn. prawa w spółce wykonują przez wspólnego przedstawiciela, zaś za świadczenia związane z udziałem odpowiadają solidarnie (zob. art. 184 § 2 k.s.h.). Wspólnym przedstawicielem może być którykolwiek z małżonków lub osoba trzecia; w każdym jednak czasie zgoda na wyznaczenie wspólnego przedstawiciela może zostać przez każdego ze współmałżonków wycofana. W analizowanym tu przypadku udziały pokrywane są środkami pochodzącymi z majątku wspólnego.

do udziału w spółce wchodzącym w skład majątku wspólnego małżonków oraz samym prawem udziałowym (udziałem) przysługującym współmałżonkowi, który złożył oświadczenie woli o przystąpieniu do spółki (nabyciu udziałów w spółce); zob. też A. Herbet, *Problemy nowelizacji Kodeksu spółek handlowych*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 13, s. 588.

⁴⁰ Możliwe są, rzecz jasna, jeszcze inne bardziej złożone konfiguracje, np. współuprawnienie jednego lub obojga małżonków z tytułu (części) udziałów z inną osobą na zasadzie wspólności w częściach ułamkowych, bądź uczestnictwo w spółce jednego z małżonków na zasadzie wspólności łącznej w sytuacji udziału w spółce z o.o. wspólników spółki cywilnej. Jeszcze inną sytuację prawną stwarza powiernicze nabycie przez małżonka udziałów. Analiza tych sytuacji pozostaje jednak poza zakresem niniejszego opracowania.

⁴¹ Np. umowy sprzedaży lub wskutek objęcia udziałów w podwyższonym kapitale zakładowym. Udziały będą przysługiwać wspólnie małżonkom także wskutek dziedziczenia, zapisu lub darowizny, jeśli spadkodawca lub darczyńca tak postanowił (art. 33 pkt 2 k.r.o.).

⁴² Pełnomocnictwo drugiego małżonka – z uwagi na regułę wyrażoną w art. 31 § 1 k.r.o. – nie jest konieczne. Przepisy k.r.o. nie kreują ustawowego przedstawicielstwa małżonków w odniesieniu do czynności zarządu majątkiem wspólnym lub czynności prowadzących do nabycia przedmiotów majątkowych do majątku wspólnego małżonków. Por. M. Nazar [w:] T. Smoczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 411; A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Wrocław 1985, s. 51; J. Piątowski [w:] J.S. Piątowski (red.), *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, cz. 1, Warszawa 1985, s. 343.

W drugim – najczęściej występującym w praktyce przypadku – udziały formalnie nabywa wprawdzie tylko jeden z małżonków, drugi zaś nie uczestniczy w czynności objęcia lub nabycia praw udziałowych (nie składa stosownego oświadczenia woli). Wobec spółki formalnie jako wspólnik występuje tylko jeden z małżonków, w takim charakterze jest też wpisywany do księgi udziałów; można uznać, że działa on niejako w charakterze powiernika współmałżonka uprawnionego do nabytych przez małżonka udziałów na podstawie art. 31 § 1 k.r.o. Należy jednak zaznaczyć, że *de lege lata* brak jest wystarczającej pewności co do tego, w jaki sposób, zgodnie z art. 31 § 1 k.r.o., nabyte prawa wchodzą do majątku wspólnego małżonków. Przedstawiona wyżej argumentacja kwestionuje pogląd, iż w tym wypadku wykonywanie praw udziałowych również powinno następować według reguł podanych wyżej (w pierwszej konfiguracji).

W praktyce powstaje tu wiele sytuacji szczególnych, przypadek ten wywołuje też najwięcej wątpliwości i kontrowersji w kwestii zaliczenia prawa udziałowego do określonego majątku (wspólnego bądź osobistego) małżonków pozostających we wspólności majątkowej. Z jednej bowiem strony, przepisy k.r.o. nie wymagają w takiej sytuacji do ważności nabycia udziału w spółce zgody drugiego małżonka; czynność ta nie mieści się bowiem w katalogu czynności wymienionych w art. 37 § 1 k.r.o.⁴³ Z drugiej strony, przepisy k.s.h. nie nakładają na wspólników obowiązku zadeklarowania, z którego majątku mają pochodzić wkłady na pokrycie obejmowanych lub nabywanych udziałów⁴⁴. Zresztą, takie oświadczenie wspólnika-małżonka obejmującego prawa udziałowe, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem⁴⁵, nie przesądza, do której masy majątkowej zostaną zaliczone prawa udziałowe. Może się bowiem okazać, że wbrew deklaracji – nawet z przyczyn obiektywnych – pokrycie udziałów nastąpiło z majątku wspólnego bądź ze środków pochodzących częściowo z jego majątku osobistego a częściowo z majątku wspólnego⁴⁶ albo nawet

⁴³ Zob. zaproponowane przez T. Sokołowskiego, *Intercyza małżonków w związku z uczestnictwem w spółce handlowej*, [w:] Z. Kuniewicz, K. Malinowska-Woźniak (red.), *Status prawny małżonków w spółkach cywilnych i handlowych*, Warszawa 2016, s. 50 i nast. szerokie rozumienie terminu przedsiębiorstwo użyte w art. 37 § 1 pkt 3 k.r.o. Przyjęcie według autora koncepcji objęcia dyspozycją tego przepisu nabycia (objęcia) udziału w spółce jako czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia i wydzierżawienia przedsiębiorstwa – oznaczałoby konieczność uzyskania zgody małżonka na nabycie udziałów w spółce na podstawie art. 37 § 1 pkt 3 k.r.o.

⁴⁴ M. Tarska, *Odpowiedzialność członków zarządu...*, s. 320-326.

⁴⁵ Zob. np. wyrok SN z 9 stycznia 2001 r., II CKN 1194/00, Legalis.

⁴⁶ Różne koncepcje doktrynalne co do kwalifikacji prawa nabytego częściowo za środki z majątku osobistego małżonka, częściowo z majątku wspólnego omawia M. Nazar, *Surogacja*

wyłącznie z majątku osobistego drugiego małżonka. Warto tu podkreślić, że kryterium przypisania do majątku wspólnego małżonków przedmiotów majątkowych nabytych przez oboje lub przez jednego z nich (o których to mowa w art. 31 § 1 k.r.o.), zgodnie z ustawą nie stanowi źródło pochodzenia środków majątkowych przeznaczonych na nabycie takiego przedmiotu majątkowego; wystarczające jest pozostawanie przez małżonków we wspólności ustawowej w chwili dokonywania takiej czynności.

Trzeba dodać, że w praktyce przeważa model akceptowania przez współmałżonka wykonywania tych praw samodzielnie przez tego współmałżonka, który formalnie nabył prawa udziałowe. Drugi („nieaktywny”) współmałżonek może wszakże zażądać dopuszczenia go do współwykonywania praw udziałowych objętych wspólnością majątkową małżeńską. Jeśli jednak składający oświadczenie o nabyciu udziałów małżonek (tj. dotychczasowy współnik) twierdzi, iż prawa udziałowe przysługują wyłącznie jemu (bądź należą do jego majątku osobistego), a zatem wyłącznie jemu przysługuje status współnika spółki – może zawiadomić zarząd spółki o swoich uprawnieniach, wskazując podstawę prawną dla wysuniętych przez siebie roszczeń. Po wykazaniu ich zasadności uzyska status wyłącznie uprawnionego do udziału lub udziałów. Ponadto, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem SN⁴⁷ oraz stanowiskiem doktryny⁴⁸, każdy z małżonków może wystąpić przeciwko drugiemu w czasie trwania wspólności z powództwem o ustalenie (art. 189 k.p.c.), że dany przedmiot (tu: prawa udziałowe) należy do majątku objętego wspólnością ustawową.

W kolejnym (trzecim) przypadku małżonkowie nabywają udziały wspólnie (jak w przypadku pierwszym), a ponadto oboje bądź jeden z nich, obejmuje dodatkowo udziały za środki z majątku osobistego. Wówczas małżonkowi, który nabył udziały także do majątku osobistego, część udziałów w spółce będzie przysługiwała z tytułu wspólności, zaś część wyłącznie jemu.

Czwarta opcja oznacza uczestnictwo w spółce małżonków niezależnie od siebie, tzn. gdy każdy z nich przystąpił do spółki finansując udziały wyłącznie z własnego majątku osobistego. Wówczas obojgu małżonkom przysługuje samodzielnie status współnika; prawa w spółce wykonują także niezależnie od siebie. Osoba pozostająca w małżeńskim ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej może być bowiem samodzielnie uczestnikiem spółki, tzn. bez udziału w spółce swojego współmałżonka lub niezależnie od niego. Warto

majątków małżonków w ustroju wspólności ustawowej, [w:] A. Jakubecki, J. Strzępka (red.), *Ius et Remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka*, Warszawa 2010, s. 384.

⁴⁷ Zob. uchwała SN z 28 lutego 1972 r., III CZP 96/71, OSNCP 1972, nr 12, poz. 211.

⁴⁸ Por. M. Nazar [w:] T. Smoczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 282; zob. też J.S. Piąkowski [w:] J.S. Piąkowski (red.), *System prawa rodzinnego...*, s. 365 i nast.

zaznaczyć, że z uwagi na ogólną regułę zaliczania do majątku wspólnego przedmiotów majątkowych nabywanych przez małżonków w czasie trwania wspólności ustawowej (art. 31 § 1 zd. 1 k.r.o.), nabywanie praw przez małżonka do jego majątku osobistego – jako wyjątek od tej zasady⁴⁹ – wymaga wyraźnej podstawy prawnej i ścisłej interpretacji. Prawa udziałowe w spółce z o.o. stają się zatem składnikiem majątku osobistego małżonka zasadniczo w dwóch przypadkach: gdy są wynikiem dziedziczenia, zapisu lub darowizny, o ile spadkodawca lub darczyńca nie postanowił inaczej (art. 33 pkt 2 k.r.o.), jak również wskutek surogacji, tzn. gdy są nabywane przez małżonka w zamian za środki pochodzące z jego majątku osobistego (art. 33 pkt 10 k.r.o.)⁵⁰.

Również nabycie akcji w spółce akcyjnej⁵¹ wymaga jednoznacznego oświadczenia woli osoby ubiegającej się o status uczestnika spółki (akcjonariusza). Zgodnie z art. 313 § 1 i 2 k.s.h., zgoda na zawiązanie spółki akcyjnej i brzmienie statutu oraz na objęcie akcji przez jedyne go założyciela albo założycieli lub łącznie z osobami trzecimi powinna być wyrażona w jednym lub kilku aktach notarialnych. W aktach tych należy wymienić w szczególności osoby obejmujące akcje, liczbę i rodzaj akcji objętych przez każdą z nich, wartość nominalną i cenę emisyjną akcji oraz terminy wpłat. Także późniejsze nabycie akcji już istniejącej spółki wymaga złożenia (w umowie o nabycie akcji) stosownego oświadczenia woli nabywcy.

⁴⁹ Por. M. Nazar [w:] T. Smoczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 317; M. Nazar, *Surogacja majątków małżonków...*, s. 381.

⁵⁰ Jak zauważa M. Nazar (tamże, s. 371) ustalając skład majątku wspólnego poprzez użycie w art. 31 § 1 zd. 1 k.r.o. generalnej zasady, zgodnie z którą majątek wspólny tworzą przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej, niezbędne stało się określenie zakresów majątków osobistych i zakresów ich surogacji, ograniczające działanie ogólnej formuły ustalania składu majątku wspólnego. Por. J.S. Piątowski [w:] J.S. Piątowski (red.), *System prawa rodzinnego...*, s. 376.

⁵¹ Chodzi o spółki akcyjne uregulowane w k.s.h. (spółki niepubliczne). Sytuacja wygląda nieco inaczej w przypadku akcji spółek publicznych, ze względu na ich specyficzny charakter prawny.

6. Problem braku spójności regulacji k.r.o. i k.s.h. w zakresie wspólności praw udziałowych małżonków w spółce

W podsumowaniu trzeba stwierdzić, że w piśmiennictwie⁵² i orzecznictwie sądowym podkreśla się, że niejasność regulacji statusu prawnego osób pozostających we wspólności majątkowej małżeńskiej oraz będąca jej konsekwencją rozbieżność poglądów, zwłaszcza różnych składów orzekających sądów⁵³ w kwestii udziału małżonków w spółkach kapitałowych jest skutkiem braku synchronizacji przepisów prawa rodzinnego z zakresu stosunków majątkowych małżeńskich z prawem spółek handlowych. Jak trafnie zauważył SN w uzasadnieniu wyroku z 5 października 2005 r.,

zagadnienie stosunków majątkowych małżeńskich w kontekście prowadzenia działalności gospodarczej w formie spółki handlowej stanowi złożoną materię ze względu na nieprzystający do siebie model ustroju spółek prawa handlowego i ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej⁵⁴.

Z kolei SN w uzasadnieniu postanowienia z 31 stycznia 2013 r. podkreślił, iż

skutkiem niespójności pomiędzy prawem handlowym a prawem rodzinnym jest zasadnicza trudność pogodzenia wynikającego z umowy spółki statusu wspólnika, przysługującego tylko małżonkowi nabywającemu udziały, z łącznym charakterem majątku małżeńskiego, do którego nabyte udziały wchodzi⁵⁵.

⁵² A. Szajkowski, *Postulat spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym*, [w:] J. Pisuliński, F. Zoll (red.), *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana prof. B. Gawlikowi*, Warszawa 2012, s. 541-558; A. Szajkowski, *Deklarowana jedność prawa...*, s. 1111 i nast.; zob. też G. Nita-Jagielski, *Dylematy spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym oraz Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym – konferencja naukowa dla uczczenia 40-lecia pracy naukowej Profesora Andrzeja Szajkowskiego w INP PAN, Warszawa 23 września 2014 r.*, „Monitor Prawniczy” 2015, dod. do nr. 7, s. 541-558.

⁵³ Zob. postanowienie SN z 3 grudnia 2009 r., II CSK 273/09; wyrok SN z 5 października 2005 r., IV CK 99/05; postanowienie SN z 31 stycznia 2013 r., II CSK 349/12.

⁵⁴ Wyrok SN z 5 października 2005 r., IV CK 99/05.

⁵⁵ Postanowienie SN z 31 stycznia 2013 r., II CSK 349/12.

Wynika to głównie z charakteru prawa członkostwa w spółce z o.o. jako prawa o elementach osobowych⁵⁶.

Jak wspomniano, problem wynika m.in. z tego, że oba te działy prawa cywilnego oparte są na odmiennej aksjologii. Rolą przepisów prawa rodzinnego w zakresie ustawowego ustroju małżeńskiego jest przede wszystkim zabezpieczenie rodziny od strony materialnej poprzez ochronę majątku wspólnego małżonków, czego wyrazem są przepisy art. 31 i nast. k.r.o. Z kolei *ratio legis* rozwiązań prawno-spółkowych w k.s.h. jest stworzenie spójnych i dogodnych dla inwestorów warunków prowadzenia wspólnie, tj. razem z innymi inwestorami-uczestnikami spółki, działalności gospodarczej w formie spółki handlowej, w sposób nienaruszający interesów osób trzecich, zwłaszcza wierzycieli spółki, uwikłanych w stosunki prawne ze spółką. Ustawodawca prawno-rodzinny, kreując małżeńskie reżimy majątkowe, nie dostrzegł jednak specyfiki praw udziałowych w spółkach handlowych – tak jak dostrzegł przykładowo szczególny charakter praw autorskich oraz praw własności przemysłowej (art. 33 pkt 9 k.r.o.) – i poddał je ogólnemu reżimowi ustawowemu k.r.o. W przepisach działu III tytułu I k.r.o. brak jest jakichkolwiek szczególnych postanowień dotyczących skutków prawnych objęcia lub nabycia przez małżonków (lub małżonka) praw członkowskich w spółkach handlowych. Według prawie powszechnej opinii, obecny stan prawny jest niezadowolający tak dla spółki, jak i dla wspólników oraz samych małżonków.

7. Umowne ustroje majątkowe małżeńskie według k.r.o.

W świetle dotychczasowych rozważań można stwierdzić, że status prawny małżonka wspólnika, czy też – jak wyżej wspomniano – z reguły współmałżonki wspólnika – nie jest wystarczająco pewny. Ani w piśmiennictwie, ani w orzecznictwie nie ma utrwalonego stanowiska w kwestii obowiązującego stanu prawnego w tym zakresie. Zatem do czasu definitywnego ustalenia tego stanu, bądź przeprowadzenia skutecznej interwencji legislacyjnej, pragmatycznym rozwiązaniem pozostaje jedynie zawarcie odpowiedniej umowy – bądź to między samymi współmałżonkami, bądź też między wspólnikami spółki.

Zgodnie z art. 47 § 1 k.r.o. małżonkowie mogą przez umowę zawartą w formie aktu notarialnego wspólność ustawową rozszerzyć lub ograniczyć albo ustanowić rozdzielność majątkową lub rozdzielność majątkową z wy-

⁵⁶ Zob. też A. Dyoniak, *Przynależność do majątku małżonków udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 1991, nr 3, s. 29.

równaniem dorobków. Umowa majątkowa małżeńska może zostać zawarta jeszcze przed zawarciem związku małżeńskiego lub w trakcie jego trwania. W pierwszym przypadku umowa taka ma charakter wyłącznie organizacyjny, w drugim – powoduje zmianę istniejącego ustroju wspólności majątkowej, może też powodować jednocześnie przesunięcie między majątkami małżonków określonych praw już znajdujących w jednym z nich.

Regulacja umownych ustrojów majątkowych małżeńskich zawarta w rozdziale II działu III tytułu I Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego jest dosyć lakoniczna. W odniesieniu do umowy rozszerzającej wspólność majątkową przepisy oddziału 2 rozdziału II pt. *Umowne ustroje majątkowe* regulują jedynie trzy kwestie: kategorie praw znajdujących się w majątku osobistym małżonków, na które nie może zostać rozszerzona wspólność (art. 49 k.r.o.), poszerzenie zakresu przedmiotowego odpowiedzialności małżonka-dłużnika w razie przesunięcia składnika majątkowego z jego majątku osobistego do majątku wspólnego (art. 50 k.r.o.) oraz możliwość ustalenia innej niż równa wysokości udziałów małżonków w razie ustania wspólności (art. 50¹ k.r.o.). W pozostałym zakresie mają odpowiednie zastosowanie przepisy o wspólności ustawowej (art. 48 k.r.o.). Odnośnie umowy ograniczającej wspólność majątkową małżonków nie przewidziano żadnej szczególnej regulacji. Z kolei, w razie ustanowienia w umowie tzw. pełnej rozdzielnosci majątkowej małżeńskiej, każdy z małżonków zachowuje zarówno majątek nabyty przed zawarciem umowy, jak i majątek nabyty później (art. 51 k.r.o.), a także samodzielnie zarządza swoim majątkiem (art. 51¹ k.r.o.).

Stosunkowo najbardziej rozbudowana jest regulacja ustroju rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków, zamieszczona w oddziale 4, dodanym na mocy wspomnianej nowelizacji k.r.o. z 2004 r.⁵⁷ Ustrój ten nie różni się od ustroju tzw. pełnej rozdzielnosci majątkowej – do czasu ustania rozdzielnosci (co następuje zazwyczaj w razie ustania związku małżeńskiego), kiedy to aktualizuje się jego odmienność, polegająca na ustaleniu i wyrównaniu dorobków małżonków, określanych jako wzrost wartości majątku każdego z małżonków po zawarciu umowy małżeńskiej (art. 51² k.r.o.). Przepisy art. 51³ § 2 i 3 k.r.o. wskazują, jakie przedmioty majątkowe pomija się, a wartość których jest doliczana przy obliczaniu dorobków, o ile strony nie postanowiły inaczej. Po ustaniu rozdzielnosci majątkowej lub w razie śmierci małżonka w sytuacji, gdy dorobek jego współmałżonka jest mniejszy, ten ostatni może żądać wyrównania dorobków lub przeniesienia prawa. Z ważnych powodów zarówno

⁵⁷ Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2004 Nr 162, poz. 1691.

małżonek, jak i spadkobiercy mogą wystąpić z żądaniem zmniejszenia obowiązku wyrównania dorobków (art. 51⁴ - art. 51⁵ k.r.o.).

Pomimo tego, że w wyniku nowelizacji z 17 czerwca 2004 r. przepisy dotyczące umownych ustrojów małżeńskich zostały nieco zmodyfikowane i poszerzone, w dalszym ciągu pojawiają się istotne wątpliwości odnośnie do dwóch zasadniczych kwestii.

Pierwsza wątpliwość dotyczy charakteru katalogu typów umów majątkowych małżeńskich wymienionych w art. 47 § 1 k.r.o., tzn. czy jest on zamknięty, czy też dopuszczalne jest zawieranie tzw. umów kombinowanych (mieszanych), łączących niektóre elementy różnych umów wskazanych w przywołanym przepisie. W tym zakresie w piśmiennictwie i orzecznictwie ukształtowały się dwa przeciwne stanowiska. Zwolennicy uznania zawartego w art. 47 § 1 k.r.o. wyliczenia typów umów majątkowych za enumeratywne przywołują jako argument wzgląd na pewność obrotu, zwłaszcza interes wierzycieli małżonków, a także potrzebę w określonym stopniu formalizmu w kształtowaniu stosunków prawnych między małżonkami⁵⁸. Ponieważ, jak twierdzą, regułą jest, że zawarcie małżeństwa wywołuje skutki wynikające z przepisów bezwzględnie wiążących, polski ustawodawca nie pozostawia małżonkom (lub przyszłym małżonkom) zupełnej swobody także co do kształtowania treści umowy majątkowej⁵⁹. Z kolei zwolennicy przeciwnego poglądu powołują się na ogólną koncepcję liberalizacji prawa majątkowego i poszerzenia wyboru ustroju umownego⁶⁰. Tę koncepcję normatywną ma dodatkowo umacniać wykładnia gramatyczna art. 47 § 1 k.r.o.⁶¹

⁵⁸ J. Gajda, T. Smyczyński [w:] T. Smyczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 458. Za E. Skowrońską-Bocian, *Rozliczenia majątkowe*, Warszawa 2013, s. 38-39 wskazuje się na niedopuszczalność zawarcia w umowie następujących postanowień: 1) wprowadzających ustrój majątkowy nieznanym polskiemu prawu rodzinnemu; 2) kształtujących ustrój majątkowy w taki sposób, że zawiera on pewne elementy ustroju ustawowego oraz ustroju umownego; 3) prowadzących w części do rozszerzenia, a w części do ograniczenia wspólności; 4) zmieniających zasady zarządu majątkiem wspólnym; 5) modyfikujących zasady odpowiedzialności małżonków za zobowiązania jednego z nich. Zamieszczenie w umowie tego rodzaju postanowienia według J. Gajda, T. Smyczyński [w:] T. Smyczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 460 oznacza jej nieważność ewentualnie nieważność niektórych jej postanowień, zgodnie z art. 58 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. 2018, poz. 1025.

⁵⁹ J. Gajda, T. Smyczyński [w:] T. Smyczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 458.

⁶⁰ T. Sokołowski, *Swoboda intercyzy. Zakres modyfikacji małżeńskich ustrojów majątkowych*, Warszawa 2013, s. 274 i nast.

⁶¹ Głównym argumentem jest użycie w przepisie art. 47 § 1 k.r.o. spójnik albo wprowadzającego alternatywę rozłączną przy wyliczeniu ustrojów wspólności majątkowej i ustrojów rozdzielnosci majątkowej. Natomiast przy wskazaniu dwóch ustrojów umownej

Podnoszony przez zwolenników *numerus clausus* ustrojów majątkowych argument konieczności zapewnienia ochrony wierzycielom małżonka, wobec których powołanie się przez małżonka – dłużnika na umowę majątkową małżeńską jest skuteczne jedynie w sytuacji, gdy jej zawarcie oraz rodzaj były tym osobom wiadome (art. 47¹ k.r.o.) – jest raczej wątpliwy. Jak wspomniano, przepisy rozdziału II tytułu I k.r.o. zawierają jedynie szcztąkową regulację dotyczącą umownych ustrojów majątkowych. Odnosnie do wspólności majątkowej, która drogą umowy między małżonkami może być rozszerzona lub ograniczona, przepisy w zasadzie nie wskazują granic dopuszczalnej modyfikacji ustroju ustawowego⁶². Jedynie w razie rozszerzenia wspólności art. 49 § 1 k.r.o. przewiduje w pewnym sensie górną granicę, wymieniając kategorie praw, na które nie można umownie rozszerzyć wspólności⁶³. Brak natomiast wymogu minimum, co oznacza, że zawarcie takiej umowy w formie aktu notarialnego jest konieczne także, gdy małżonkowie chcą objąć wspólnością tylko jeden konkretny przedmiot majątkowy, np. wazon. W innym skrajnym przypadku

wspólności majątkowej użyto spójnika lub i z czego wyciągnięto wniosek, że można taką kombinację zastosować w intercyzie. Jak podnoszą J. Gajda, T. Smyczyński [w:] T. Smyczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 461: „wykładnia prawa musi być integralna (systemowa), a nie tylko gramatyczna i ostatecznie mieć na względzie spójność różnych przepisów regulujących tę samą instytucję prawną. Trzeba jednak stwierdzić, że *intentio legis* w dawnym art. 47 § 2 k.r.o., jak i w aktualnym art. 47¹ k.r.o. sprowadza się do alternatywy rozłącznej, ponieważ w polskim systemie prawnym obowiązują wskazane ustroje majątkowe, z których można wybrać jeden najdogodniejszy dla małżonków, i tylko taka wykładnia jest spójna z art. 47¹ k.r.o., tj. skuteczna względem wierzycieli. [...] Gdyby ustawodawca przewidział możliwość kombinowanego ustroju (np. rozszerzenia i jednoczesnego ograniczenia wspólności majątkowej uczyniłby wzmiankę, np. iż modele ustawowe wchodzą w rachubę, jeżeli małżonkowie nie postanowili inaczej”.

⁶² Konieczne jest, rzecz jasna, respektowanie ogólnych zasad prawa rodzinnego, a także przestrzeganie granic swobody kontraktowej wskazanych w art. 353¹ k.c. (która na gruncie prawa rodzinnego określana jest mianem swobody intercyzy), który znajduje tu zastosowanie.

⁶³ Chodzi o: 1) przedmioty majątkowe, które przypadną małżonkowi z tytułu dziedziczenia, zapisu lub darowizny; 2) prawa majątkowe, które wynikają ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom; 3) prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie; 4) wierzytelności z tytułu odszkodowania za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia, o ile nie wchodzą one do wspólności ustawowej, jak również wierzytelności z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; 5) niewymagalne jeszcze wierzytelności o wynagrodzenie za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej każdego z małżonków. Zgodnie zaś z § 2 art. 49 k.r.o., w razie wątpliwości uważa się, że przedmioty służące wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb jednego z małżonków nie zostały włączone do wspólności. Warto jednak zauważyć, że – może poza wynagrodzeniem za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej – kategorie składników majątkowych wskazane w pkt 1-4 § 1 art. 49 k.r.o. mogą nigdy nie pojawić się w majątkach osobistych małżonków.

taka umowa może dotyczyć praw znacznej wartości np. nieruchomości, praw udziałowych w spółkach kapitałowych, samochodu, jachtu, drogocennej biżuterii etc.

Jeszcze bardziej niejasna z punktu widzenia osób trzecich sytuacja zachodzi w przypadku umownego ograniczenia wspólności majątkowej. Ustawodawca nie określił wymogu ani minimum, ani maksimum co do zakresu dopuszczalnych modyfikacji modelu ustawowej wspólności, zwłaszcza co do liczby i rodzajów przedmiotów majątkowych, które mogą zostać wyłączone ze wspólności i włączone do majątków osobistych małżonków. Oznacza to, że wskutek zawarcia umowy ograniczającej wspólność w majątku wspólnym małżonków może pozostać tylko jeden przedmiot nawet niewielkiej wartości (np. przywołany wcześniej wazon), pozostałe zaś mienie będzie stanowić składnik majątków osobistych męża i żony⁶⁴. W piśmiennictwie wyrażane są odmienne poglądy co do tego, czy umowne rozszerzenie wspólności może obejmować wszystkie przedmioty majątkowe należące do małżonków w chwili zawarcia umowy oraz przedmioty, które zostaną nabyte w przyszłości, przez co do majątku wspólnego weszłyby całe majątki osobiste małżonków⁶⁵, jak również – czy możliwe jest ograniczenie wspólności tylko do jednego przedmiotu⁶⁶. Jak zatem widać, brak możliwości zaznajomienia się przez zainteresowane osoby

⁶⁴ Może w takim przypadku powstać problem obejścia prawa a zatem w konsekwencji nieważności danej umowy majątkowej (zob. postanowienie SN z 19 kwietnia 2012 r., IV CSK 449/11, Legalis; wyrok SA w Poznaniu z 28 marca 1995 r., I ACr 844/94, „Wokanda” 1995, nr 11, s. 48). W piśmiennictwie przyjmuje się, że w świetle k.r.o. sprzeczność z ustawą może polegać nie tylko na naruszeniu przepisów o umowach majątkowych, lecz także podstawowych zasad prawa rodzinnego, w szczególności zasady równych praw męża i żony (art. 23 zd. 1 k.r.o.). Jest to jednak kwestia wykazania takiego zamiaru przez małżonków – strony umowy. Zob. J. Gajda, T. Smoczyński [w:] T. Smoczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 459; J. Pawliczak [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO*, Komentarze Prawa Prywatnego, t. 5, Warszawa 2017, s. 512; E. Skowrońska-Bocian [w:] J. Wierciński (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX – komentarz do art. 47.

⁶⁵ Tak E. Skowrońska-Bocian, *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich*, Warszawa 2013, s. 39; J. Gajda, T. Smoczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s.486-487.

⁶⁶ J. Gajda, T. Smoczyński [w:] tamże..., s. 491; E. Skowrońska-Bocian, *Rozliczenia majątkowe...*, s. 42; J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016, s. 325; J. Pawliczak [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks rodzinny...*, s. 520. Zdaniem zaś M. Sychowicz [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 316 w praktyce może dojść do sytuacji, w której na skutek ograniczenia wspólności ustawowej do majątku wspólnego małżonków nie będą należały żadne przedmioty. Trzeba wziąć ponadto pod uwagę przepisy szczególne. Przykładowo na mocy umowy majątkowej małżeńskiej strony nie mogą wyłączyć wspólności tych praw, które na podstawie przepisów szczególnych należą wspólnie do obojga

trzecie, zwłaszcza wierzycieli małżonka, z treścią intercyzy sprawia, że sama informacja o rodzaju zawartej między małżonkami umowie majątkowej bez znajomości jej treści *de facto* nic nie mówi tym osobom. Taka sytuacja jest wynikiem rezygnacji przez polskiego ustawodawcę z utworzenia powszechnie dostępnego publicznego rejestru umów majątkowych małżeńskich i nałożenia na małżonków (lub notariuszy) obowiązku zgłaszania faktu zawarcia takich umów, a także dokonania zmian ich postanowień, połączona z możliwością zapoznania się przez osoby trzecie z aktualną treścią zarejestrowanych umów.

Druga wątpliwość dotyczy tego, jakiego rodzaju przesunięcia składników majątkowych (co do liczby i wartości tych składników oraz typu praw majątkowych) stanowią *de lege lata* formalną zmianę ustroju majątkowego małżonków. Jak wspomniano, przepisy art. 47 § 1 k.r.o. jedynie ogólnie stanowią o możliwości rozszerzenia lub ograniczenia wspólności ustawowej, nie określając przy tym, jak dalece może *in casu* sięgać takie rozszerzenie lub ograniczenie. W przepisach tych brak kryterium pozwalającego ustalić, czy przesunięcie określonego składnika majątkowego z majątku wspólnego do majątku osobistego jednego z małżonków (lub odwrotnie) oznacza zmianę małżeńskiego reżimu majątkowego. Innymi słowy, czy w czasie trwania związku małżeńskiego dopuszczalne jest zawieranie czynności prawnych między małżonkami, których skutkiem jest przeniesienie określonego składnika majątku małżonka do majątku wspólnego lub odwrotnie. W piśmiennictwie i orzecznictwie ukształtowały się w tej kwestii zasadniczo dwie grupy poglądów. Zgodnie z pierwszym stanowiskiem przyjmuje się założenie, że istotą umowy majątkowej małżeńskiej jest ustalenie zasad, według których kształtować się mają stosunki majątkowe małżonków⁶⁷, może więc ona polegać na włączeniu do majątku wspólnego (bądź wyłączeniu z niego) jedynie określonych kategorii przedmiotów a zatem umowna zmiana przynależności konkretnych składników majątkowych do jednego z majątków małżonków nie może być kwalifikowana jako zmiana ustroju majątkowego. Według odmiennego poglądu małżeńska umowa majątkowa może określać nie tylko zasady, według których ukształtowany zostaje ustrój majątkowy małżeński,

małżonków, dotyczy m.in. prawa najmu lokalu mieszkalnego powstałego w sytuacji, o której mowa w art. 680¹ § 1 k.c.

⁶⁷ A. Dyoniak, *Majątkowe prawo małżeńskie wybranych państw europejskich na tle prawa polskiego*, Warszawa 1992, s. 113-114; J. Pietrzykowski [w:] J. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, Warszawa 1993, s. 296; J. Gajda, T. Smoczyński [w:] T. Smoczyński (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze...*, s. 455; W. Górecki, *Uwagi na temat pojęcia małżeńskiej umowy majątkowej rozszerzającej lub ograniczającej wspólność ustawową*, „Rejent” 2015, nr 9, s. 58-87; wyrok SN z 25 marca 2003 r., II CK 273/02, Legalis.

lecz jej przedmiotem mogą być również przesunięcia konkretnego przedmiotu majątkowego między majątkami małżonków⁶⁸.

Omawiany problem związany jest z poruszoną wyżej kwestią sposobu uregulowania w przepisach k.r.o. umownego rozszerzenia oraz ograniczenia wspólności ustawowej, tj. braku określenia przez ustawodawcę granic dopuszczalnej modyfikacji małżeńskiego ustroju ustawowego⁶⁹, a jednocześnie braku wskazania *criterium divisionis* między intercyzą a zwykłą umową przenoszącą dany składnik między majątkami małżonków⁷⁰. Zwolenników każdego z dwóch przeciwnych poglądów różni także szersze bądź węższe ujęcie istoty i celu umowy majątkowej małżeńskiej.

W orzecznictwie i piśmiennictwie⁷¹ dominuje stanowisko uznające za dopuszczalne dokonywanie przez małżonków przesunięć określonych praw majątkowych z ich majątku wspólnego do majątków osobistych i odwrotnie w drodze czynności prawnych, które nie stanowią jednocześnie umowy majątkowej małżeńskiej w rozumieniu art. 47 § 1 k.r.o. W judykaturze linię orzeczniczą wyznaczyła uchwała SN z 10 kwietnia 1991 r.⁷², ugruntowana w późniejszych orzeczeniach SN⁷³. Sąd przyjął jako założenie, iż celem umowy majątkowej małżeńskiej jest określenie zasad, według których mają się kształtować wzajemne stosunki majątkowe małżonków. Dlatego też rozporządzenie przez jednego z nich przedmiotem wchodzącym w skład majątku wspólnego na rzecz majątku odrębnego drugiego małżonka, nie może być traktowane jako umowa majątkowa małżeńska, ponieważ odnosi się ono do konkretnego indywidualnie oznaczonego przedmiotu i nie oznacza, że na przyszłość przedmioty majątkowe tego samego rodzaju mają należeć do majątku odrębnego. Zdaniem SN Kodeks dopuszcza w ramach zarządu majątkiem wspólnym

⁶⁸ Zob. J. Piątoski [w:] J. Piątoski (red.), *System prawa rodzinnego...*, s. 516-518; A. Lutkiewicz-Rucińska, *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz-Gdańsk 2003, s. 79.

⁶⁹ Zob. jednak art. 49 k.r.o.

⁷⁰ W piśmiennictwie przedstawiono różne koncepcje, a także zaproponowano określone kryteria odróżniające intercyzy od pozostałych umów małżonków mających za przedmiot składniki majątkowe majątków małżonków. Szerzej koncepcje te omawia G. Jędrejek, *Intercyzy. Pojęcie. Treść. Dochodzenie roszczeń*, Warszawa 2010, s. 192 i nast.

⁷¹ J. Pawliczak [w:] K. Osajda (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, s. 526.

⁷² Uchwała SN z 10 kwietnia 1991 r., III CZP 76/90, OSNCAPUS 1991, nr 10-12, poz. 117.

⁷³ Zob. uchwała SN z 19 grudnia 1991 r., III CZP 133/91, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1992, nr 7, poz. 171; wyrok SN z 25 listopada 2003 r., II CK 273/02; wyrok SN z 9 września 2011 r., I CSK 616/10, OSNC 2012, nr 4, poz. 71; wyrok SN z 24 lutego 2011 r., III CSK 137/10, Legalis.

dokonywanie czynności prawnych rozporządzających, dotyczących konkretnych składników majątkowych. Takie rozporządzenie nie narusza zatem art. 35 k.r.o., ponieważ nie stanowi podziału majątku wspólnego. Nawet, gdyby wskutek kolejnych rozporządzeń, doszło do likwidacji majątku wspólnego, nie spowoduje to, według SN, unicestwienia majątku wspólnego, ponieważ do jego powstania i istnienia nie jest potrzebna substancja majątkowa. SN zwrócił przy tym uwagę, że niezrozumiałymi byłby zakaz zbywania składników majątku wspólnego na rzecz majątku odrębnego (obecnie: osobistego) jednego z małżonków, skoro małżonkowie mogą swobodnie zbywać składniki majątku wspólnego na rzecz osób trzecich (art. 36 i art. 37 k.r.o.). Małżonkowie zachowują przecież zdolność prawną pomimo zawarcia związku małżeńskiego, mogą zatem dokonywać czynności prawnych także między sobą na ogólnych zasadach. Milczenie zaś ustawodawcy w tym względzie nie może być uznane za lukę, lecz za wyraz braku jego woli ograniczenia ich swobody w dokonywaniu między małżonkami czynności prawnych przewidzianych prawem cywilnym, jeżeli pozostają one w zgodzie z dobrem rodziny jako naczelnym celem, któremu służą instytucje prawa rodzinnego i opiekuńczego, a wśród nich ustawowa wspólność majątkowa⁷⁴. Podsumowując, SN we wspomnianej uchwale stwierdził, że argumentacja zwolenników przeciwnego poglądu załamuje się w konfrontacji „z założeniami natury ogólnej, jakimi są poszanowanie woli małżonków przy kształtowaniu ich stosunków majątkowych i dysponowaniu przedmiotami majątku wspólnego oraz swoboda czynności prawnych, której granica rodząca sankcję nieważności wymaga wyraźnego zakreszenia przepisem prawnym, czego KRO nie zawiera”⁷⁵.

Przeciwnicy powyższego stanowiska, przyjmując szeroki zakres spraw majątkowych, dla regulacji których właściwa jest wyłącznie umowa majątkowa małżeńska, utrzymują, iż jakiegokolwiek przesunięcia majątkowe między majątkiem wspólnym oraz majątkami osobistymi małżonków powinny być dokonywane jedynie w formie intercyzy⁷⁶. Ich zdaniem przemawia za tym wykładnia gramatyczna, systemowa oraz funkcjonalna przepisów

⁷⁴ Tak w uzasadnieniu uchwały SN z 19 grudnia 1991 r., III CZP 133/91.

⁷⁵ Tamże.

⁷⁶ J.S. Piątkowski [w:] J.S. Piątkowski (red.), *System prawa rodzinnego i opiekuńczego...*, s. 393-398, 515-519; A. Lutkiewicz, *Glosa do uchwały SN z 10.04.1991 r., III CZP 76/90*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1994, nr 2, poz. 25; M. Pyziak-Szafnicka, *Umowa majątkowa małżeńska rozszerzająca wspólność ustawową*, [w:] M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar (red.), *Europeizacja prawa prywatnego*, t. 2, Warszawa 2008, s. 242-245; G. Jędrejek, *Intercyzy...*, s. 200. Niektórzy autorzy takie obostrzenie ograniczają jedynie do przesunięć składników majątkowych z majątku wspólnego do osobistego jednego z małżonków, dopuszczając jednocześnie dokonywanie analogicznych czynności w drugim kierunku.

k.r.o.⁷⁷ Czynności rozporządzające składnikami majątku wspólnego, dokonywane poza umową majątkową małżeńską, są ich zdaniem sprzeczne z art. 47 § 1 k.r.o., a w konsekwencji nieważne na podstawie art. 58 § 1 k.c. Sukcesywne dokonywanie takich czynności prowadzi do unicestwienia działania przepisów o wspólności ustawowej. Ponadto, nieprawidłowe jest stosowanie w drodze analogii art. 36-37 k.r.o., ponieważ małżonek nie może być uznany jako osoba trzecia. Jako argument wskazuje się również konieczność uwzględnienia interesów wierzycieli małżonka, które mogłyby zostać naruszone na skutek przeniesienia danego przedmiotu majątkowego (zwłaszcza znacznej wartości) z majątku wspólnego do majątku osobistego jednego z małżonków (lub odwrotnie). Jak twierdzą zwolennicy omawianego stanowiska, zawarcie małżeństwa prowadzi bowiem do podporządkowania przepisom k.r.o. regulującym ustroje majątkowe małżeńskie, zwłaszcza art. 35 k.r.o.; sfera, w której swobodnie może poruszać się osoba w zakresie dokonywania czynności prawnych ulega więc istotnym ograniczeniom przez sam fakt zawarcia związku małżeńskiego⁷⁸.

Trzeba przyznać, że jest wiele racji w argumentacji obu stron. Z jednej bowiem strony, wykładnia gramatyczna art. 47 § 1 k.r.o. (zwłaszcza przy tak zdawkowej regulacji umów majątkowych małżeńskich) daje podstawę do uznania, iż jedynym sposobem na przeniesienie składników majątkowych między majątkiem wspólnym albo majątkami osobistymi małżonków jest zawarcie jednej ze wskazanych w tym przepisie umów majątkowych. Dokonywanie zmiany przynależności poszczególnych składników majątkowych na podstawie „zwykłych” czynności prawnych między małżonkami stawia pod znakiem zapytania sens przewidzianego w przepisach k.r.o. sformalizowanego trybu zawierania umów majątkowych małżeńskich, a także umniejsza, jeśli nie niweczy ochronną rolę przepisu art. 47¹ k.r.o. w stosunku do wierzycieli małżonka.

Z drugiej strony, nałożenie na małżonków wymogu sporządzenia umowy w formie aktu notarialnego, zmieniającej jednocześnie ustawowy reżim majątkowy małżonków z powodu zamiaru przesunięcia jakiejś rzeczy drobnej wartości z majątku osobistego jednego z nich do majątku wspólnego – wydaje się absurdalne. Trafnie stwierdza A. Szpunar, że wymóg zachowania formy aktu notarialnego dla każdej umowy, której skutkiem jest przesunięcie danego przedmiotu między majątkami małżonków „jest zbyt daleko idący

Por. E. Skowrońska-Bocian [w:] J. Wierciński (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, LEX – komentarz do art. 47.

⁷⁷ G. Jędrejek, *Intercyzy...*, s. 201.

⁷⁸ A. Lutkiewicz, *Glosa...*, s. 66.

i budzący sprzeciw⁷⁹. Próba wskazania *de lege lata* kryterium pozwalającego na odróżnienie intercyz od „zwykłych” umów cywilnoprawnych, mających za przedmiot składniki jednego z majątków małżonków⁸⁰, jest skazana na niepowodzenie. Obowiązujące przepisy nie dają ku temu podstawy. Wydaje się zatem, że bez interwencji ustawodawcy rozstrzygnięcie tego problemu nie jest możliwe.

8. Udział w spółce jako przedmiot umowy majątkowej małżeńskiej

Jednym ze składników majątku małżonków, który może być przedmiotem umowy majątkowej małżeńskiej, są prawa udziałowe w spółkach kapitałowych. Na wstępie trzeba poczynić dwie uwagi. Po pierwsze, jak wyjaśniono wyżej, chociaż prawa udziałowe w spółkach kapitałowych mają niewątpliwie charakter majątkowy i są zbywalne⁸¹, ze względu na to, iż stanowią jednocześnie tytuł uczestnictwa w prywatnoprawnej korporacji opartej na *affectio societatis*, nie mogą być traktowane według takich samych reguł, jak inne składniki majątku małżonków (przedmioty majątkowe) jak np. nieruchomości, meble, samochód, biżuteria *etc.* Po drugie, dla oceny skutków prawnych postanowień umowy majątkowej istotne znaczenie ma okoliczność, czy umowa dotyczy przynależności udziałów do określonego majątku małżonków w razie ich nabycia (objęcia) przez jednego z nich w przyszłości (sytuacja potencjalna), czy też prawa udziałowe w spółce z o.o. już znajdują się w jednym z majątków małżonków (nupturientów), tzn. weszły w jego skład przed zawarciem intercyzy.

W pierwszym przypadku umowa majątkowa małżeńska ma klasycznie charakter ustrojowy i kształtuje reżim majątkowy małżonków na przyszłość, ponieważ odnosi się do pewnej kategorii praw majątkowych (*verba legis*: przedmiotów majątkowych), nie zaś do konkretnego składnika majątku małżonków. Taka umowa modyfikuje wynikające z ustawy skutki prawne dokonania czynności prawnej przez jednego z małżonków (zob. zwłaszcza art. 31 i 33 k.r.o.) poprzez zmianę przynależności składnika majątkowego do majątku wspólnego małżonków bądź majątku osobistego jednego z nich. W takim przypadku w majątku, z którego na mocy postanowień intercyzy

⁷⁹ A. Szpunar, *Przesunięcia między majątkiem wspólnym i odrębnym małżonków*, „Nowe Prawo” 1989, nr 2-3, s. 6.

⁸⁰ Zaprezentowane w piśmiennictwie koncepcje omawia G. Jędrejek, *Intercyzy...*, s. 192 i nast.

⁸¹ Zob. też art. 182, art. 337 i art. 338 k.s.h.

wyłączono dany składnik majątkowy, powstaje roszczenie o zwrot środków służących na pokrycie nabytych (objętych) udziałów.

W drugim przypadku, tzn. gdy małżonkowie w umowie majątkowej małżeńskiej dokonują rozszerzenia albo ograniczenia wspólności ustawowej bądź ustanawiają rozdzielność majątkową⁸², przenosząc prawa udziałowe z albo do majątku wspólnego – zmieniają dotychczasowy skład majątku wspólnego bądź osobistego jednego z nich. W sytuacji, gdy tylko jeden z małżonków złożył oświadczenie o objęciu lub nabyciu praw udziałowych w spółce (ze względu na to, że zostały pokryte środkami z majątku wspólnego – weszły do tego majątku, lecz status wspólnika przysługiwał tylko składającemu oświadczenie małżonkowi), w razie przesunięcia tych praw na mocy intercyzy do jego majątku osobistego nie zmieni się skład wspólników, powstanie jedynie kwestia rozliczenia nakładu dokonanego z majątku wspólnego na majątek osobisty małżonka. Pożytki wynikające z tych praw wejdą do majątku, do którego zostały włączone udziały, chyba że małżonkowie postanowili inaczej. W razie zaś, gdy małżonkowie wspólnie przystąpili do spółki, a zatem przysługiwał im status współuprawnionych z udziałów w rozumieniu art. 184 k.s.h., z chwilą zawarcia intercyzy udziały te będą przysługiwać wyłącznie jednemu ze współmałżonków. Ulegnie wówczas zmianie skład osobowy spółki⁸³, konieczne będzie ponadto dokonanie rozliczeń między określonymi majątkami małżonków.

Natomiast bardziej skomplikowana sytuacja powstanie w razie rozszerzenia wspólności majątkowej o prawa udziałowe, pozostające dotąd w majątku osobistym jednego z małżonków, bądź ustanowienia wspólności majątkowej w miejsce dotychczasowej rozdzielności⁸⁴. Niezależnie bowiem od kwestii ewentualnych (wewnętrznych) rozliczeń między majątkami małżonków powstaje problem akceptacji przez pozostałych wspólników nowego współuczestnika spółki. Sytuacja ta jest analogiczna do czynności zbycia przez wspólnika części udziału (art. 180 k.s.h.)⁸⁵. Jeśli wymagana jest wówczas zgoda spółki (art. 182 k.s.h.), będzie ona konieczna także do przystąpienia do spółki współmałżonka wspólnika. Oznacza to, że niezależnie od woli małżonków wyrażonej w intercyzie w razie odmowy przez spółkę zgody, przeniesienie praw udziałowych do majątku wspólnego i uwspólnienie praw udziałowych nie będzie skuteczne. Podobnie należy ocenić sytuację, gdy wspólnicy na podstawie

⁸² Pełnej lub z wyrównaniem dorobków.

⁸³ Konieczna będzie odpowiednia zmiana w księdze udziałów (art. 188 k.s.h.).

⁸⁴ Pełnej lub z wyrównaniem dorobków.

⁸⁵ Jakkolwiek wspólność majątkowa małżeńska ma rzecz jasna charakter łączny (bezu udziałowy).

art. 183¹ k.s.h. wprowadzili do umowy spółki postanowienie ograniczające lub wyłączające możliwość wstąpienia do spółki współmałżonka wspólnika, jeśli udziały były objęte wspólnością majątkową małżeńską.

9. Podsumowanie

Jak widać, omawiane zagadnienie ujawnia szerszy problem, powstający na styku prawa rodzinnego oraz prawa spółek, polegający na ustaleniu relacji prawnej między umowami majątkowymi małżeńskimi a umową spółki (czy szerzej: relacji przepisów prawa spółek handlowych do prawa rodzinnego), a w konsekwencji wpływu i skuteczności postanowień intercyzy – umowy między osobami, z których jedna ma status osoby trzeciej wobec spółki – na skład osobowy spółki: organizacji prywatnoprawnej, której ustrój współkształtowany jest postanowieniami umowy spółki. Warto zauważyć, że podobny problem może się pojawić w razie sprzeczności postanowień testamentu, w którym wspólnik-testator dokonuje rozrządzenia prawami udziałowymi na rzecz określonej osoby w sposób niezgodny z postanowieniami umowy spółki w tej kwestii (zob. art. 183 k.s.h.).

Drugim sposobem umownej regulacji przynależności praw udziałowych w razie ich objęcia (nabycia) przez osoby pozostające w związku małżeńskim jest umowa spółki. Możliwość taką przewiduje art. 183¹ k.s.h. (dodany nowelizacją z 12 grudnia 2003 r.), zgodnie z którym umowa spółki może ograniczyć lub wyłączyć wstąpienie do spółki współmałżonka wspólnika w przypadku, gdy udział lub udziały są objęte wspólnością majątkową małżeńską. Jak wspomniano wyżej, przepis ten przewiduje *de facto* (i *de iure*) możliwość wyłączenia ze spółki małżonka wspólnika i utratę przez niego praw wspólnika na mocy postanowienia umowy spółki, a więc na podstawie umowy jego współmałżonka z osobami trzecimi⁸⁶, co narusza przewidzianą w Konstytucji RP ochronę prawa własności (praw majątkowych)⁸⁷. Dlatego też w piśmiennictwie zasadnie postuluje się niezwłoczne uchylene tego przepisu⁸⁸. Jednak pomimo tak poważnej wadliwości, regulacja ta obowiązuje od 13 lat i jest w praktyce wykorzystywana poprzez wprowadzanie do umowy spółki stosownych postanowień.

⁸⁶ W relacjach między współuprawnionymi małżonkami objętymi reżimem wspólności majątkowej małżeńskiej pozostali wspólnicy są osobami trzecimi.

⁸⁷ Zob. A. Szajkowski, *Wyłączenie wstąpienia...*, s. 292; A. Chłopecki, *Akcje zdematerializowane w małżeńskiej wspólności majątkowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 10, s. 49.

⁸⁸ Zob. M. Tarska, *Odpowiedzialność członków zarządu...*, s. 320-326.

Bibliografia

Wykaz aktów prawnych

- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz.U. 2017, poz. 682.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. 2018, poz. 1025.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, t.j. Dz.U. 2018, poz. 395.
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, Dz.U. 2017, poz. 1778.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, t.j. Dz.U. 2017, poz. 1577.
- Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2004 Nr 162, poz. 1691.

Orzecznictwo

- Uchwała SN z 24 września 1970 r., III CZP 55/70, OSPiKA 1973, nr 6, poz. 120.
- Uchwała SN z 28 lutego 1972 r., III CZP 96/71, OSNCP 1972 r. nr 12, poz. 211.
- Uchwała SN z 28 września 1979 r., III CZP 15/79, OSNCP 1980, nr 4, poz. 63.
- Uchwała SN z 10 kwietnia 1991 r., III CZP 76/90, OSNCAPUS 1991, nr 10-12, poz. 117.
- Uchwała SN z 19 grudnia 1991 r., III CZP 133/91, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1991, nr 7, poz. 171.
- Wyrok SA w Poznaniu z 28 marca 1995 r., I ACr 844/94, „Wokanda” 1995, nr 11.
- Wyrok SN z 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97, Legalis.
- Wyrok SN z 25 marca 2003 r., II CK 273/02, Legalis.
- Uchwała SN z 15 września 2004 r., III CZP 46/04, Legalis.
- Wyrok SN z 5 października 2005 r., IV CK 99/05, Legalis.
- Uchwała SN z 13 marca 2008 r., III CZP 9/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 54.
- Wyrok SN z 21 stycznia 2009 r., II CSK 446/08, Legalis.
- Wyrok SN z 3 grudnia 2009 r., II CSK 273/09, Legalis.
- Wyrok SN z 24 lutego 2011 r., III CSK 137/10, Legalis.
- Wyrok SN z 9 września 2011 r., I CSK 616/10, OSNC 2012, nr 4, poz. 71.
- Postanowienie SN z 19 kwietnia 2012 r., IV CSK 449/11, Legalis.
- Postanowienie SN z 31 stycznia 2013 r., II CSK 349/12, Legalis.
- Postanowienie SN z 18 grudnia 2015 r., III CSK 332/15, Legalis.
- Uchwała SN z 7 lipca 2016 r., III CZP 32/16, Legalis.

Postanowienie SN z 12 stycznia 2018 r., II CSK 220/17, Legalis.
Postanowienie SN z 16 marca 2018 r., IV CSK 105/17, Legalis.

Publikacje naukowe

- Chłopecki A., *Akcje zdematerializowane w małżeńskiej wspólności majątkowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2008, nr 10, s. 46-53.
- Czarnecki J., *Prawne aspekty zastosowań technologii blockchaina na rynkach finansowych*, [w:] W. Rogowski, *Regulacje finansowe. Fintech, nowe instrumenty finansowe, resolution*, Warszawa 2017, s. 48-63.
- Dyoniak A., *Majątkowe prawo małżeńskie wybranych państw europejskich na tle prawa polskiego*, Warszawa 1992.
- Dyoniak A., *Przynależność do majątku małżonków udziału w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 1991, nr 3, s. 25-35.
- Dyoniak A., *Ustawowy ustrój majątkowy małżeński*, Wrocław 1985.
- Górecki W., *Uwagi na temat pojęcia małżeńskiej umowy majątkowej rozszerzającej lub ograniczającej wspólność ustawową*, „Rejent” 2015, nr 9, s. 42-87.
- Herbet A., *Problemy nowelizacji Kodeksu spółek handlowych*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 13.
- Ignatowicz J., Nazar M., *Prawo rodzinne*, Warszawa 2016.
- Jędrejek G., *Intercyty. Pojęcie. Treść. Dochodzenie roszczeń*, Warszawa 2010.
- Kidyba A., *Przepisy dodane jako normy kreujące nowe instytucje k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2004, nr 3, s. 13-18.
- Lutkiewicz A., *Glosa do uchwały SN z 10.04.1991 r., III CZP 76/90*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1994, nr 2, poz. 25.
- Lutkiewicz-Rucińska A., *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz-Gdańsk 2003.
- Naworski J.P., *Nowelizacja przepisów Kodeksu spółek handlowych o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. Cz. I.*, „Monitor Prawniczy” 2004, nr 9, s. 395-401.
- Nazar M., *Komercjalizacja majątkowych stosunków małżeńskich w spółkach kapitałowych*, [w:] A. Kidyba, R. Skubisz (red.), *Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marii Poźniak-Niedzielskiej*, Kraków 2007, s. 201-222.

- Nazar M., *Surogacja majątków małżonków w ustroju wspólności ustawowej*, [w:] A. Jakubecki, J. Strzępka (red.), *Ius et Remedium. Księga jubileuszowa Profesora Mieczysława Sawczuka*, Warszawa 2010, s. 367-386.
- Nita-Jagielski G., *Dylematy spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym oraz Kodeksem rodzinnym i opiekuńczym – konferencja naukowa dla uczczenia 40-lecia pracy naukowej Profesora Andrzeja Szajkowskiego w INP PAN, Warszawa 23 września 2014 r.*, „Monitor Prawniczy” 2015, dod. do nr. 7.
- Osajda K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO, Komentarze Prawa Prywatnego*, t. 5, Warszawa 2017.
- Pabis R., *Komentarz. Spółka z o.o.*, Warszawa 2000.
- Piasecki K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2011.
- Piątowski J.S. (red.), *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, cz. 1, Warszawa 1985.
- Pietrzykowski K. (red.) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, Warszawa 1993.
- Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Pietrzykowski K., *Powstanie i ustanie stosunku członkostwa w spółdzielni*, Warszawa 1990.
- Pyziak-Szafnicka M., *Umowa majątkowa małżeńska rozszerzająca wspólność ustawową*, [w:] M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar (red.), *Europeizacja prawa prywatnego*, t. 2, Warszawa 2008, s. 233-248.
- Skowrońska-Bocian E., *Rozliczenia majątkowe*, Warszawa 2013.
- Skowrońska-Bocian E., *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich*, Warszawa 2013.
- Smyczyński T. (red.), *Prawo rodzinne i opiekuńcze, System Prawa Prywatnego*, t. 11, Warszawa 2009.
- Sokołowski T., *Intercyza małżonków w związku z uczestnictwem w spółce handlowej*, [w:] Z. Kuniewicz, K. Malinowska-Woźniak (red.), *Status prawny małżonków w spółkach cywilnych i handlowych*, Warszawa 2016, s. 40-70.
- Sokołowski T., *Swoboda intercyzy. Zakres modyfikacji małżeńskich ustrojów majątkowych*, Warszawa 2013.
- Szajkowski A., *Deklarowana jedność prawa cywilnego*, [w:] A. Dańko-Roesler, M. Leśniak, M. Skory, B. Sołtys (red.), *Iusest ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Józefowi Frąckowiakowi*, Wrocław 2018.

- Szajkowski A., *Pojęcie i systematyka prawa spółek*, [w:] A. Szajkowski (red.), *Prawo spółek osobowych*, System Prawa Prywatnego, t. 16, Warszawa 2016.
- Szajkowski A., *Postulat spójności Kodeksu spółek handlowych z Kodeksem cywilnym*, [w:] J. Pisuliński, F. Zoll (red.), *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana prof. B. Gawlikowi*, Warszawa 2012, s. 541-558.
- Szajkowski A., *Wyłączenie wstąpienia do spółki z o.o. współmałżonka współnika (uwagi na tle nowelizacji k.s.h.)*, [w:] J. Barta (red.), *Księga Pamiątkowa ku czci Profesora Janusza Szwaji. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej*, Kraków 2004, s. 289-300.
- Szpunar A., *Przesunięcia między majątkiem wspólnym i odrębnym małżonków*, „Nowe Prawo” 1989, nr 2-3, s. 3-16.
- Szumański A., *Status prawny małżonka w spółce kapitałowej w sytuacji, gdy objęcie albo nabycie praw udziałowych w spółce jest finansowane z majątku wspólnego małżonków*, „Monitor Prawniczy” 2015, dod. do nr. 7.
- Tarska M., *Małżeński reżim majątkowy a status prawny małżonka współnika osobowej spółki handlowej*, [w:] Z. Kuniewicz, K. Malinowska Woźniak (red.), *Status prawny małżonków w spółkach cywilnych i handlowych*, Warszawa 2016, s. 17-39.
- Tarska M., *Odpowiedzialność członków zarządu za naruszenie ładu korporacyjnego w zakresie udziałów współnika objętych wspólnością majątkową małżeńską*, [w:] K. Bilewska (red.), *W poszukiwaniu optymalnego modelu ustroju spółki handlowej – efektywność zarządzania i nadzoru*, Warszawa 2018, s. 320-326.
- Tarska M., *Sytuacja prawna małżonków jako współwspólników spółki z o.o.*, [w:] A. Dańko-Roesler, M. Leśniak, M. Skory, B. Sołtyś (red.), *Ius est ars boni et aequi. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Józefowi Frąckowiakowi*, Wrocław 2018.
- Wierciński J. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2014, LEX.
- Zdanikowski P., *Prawo udziałowe w spółce kapitałowej jako przedmiot majątku wspólnego małżonków*, „Palestra” 2006, nr 9-10.